

GROEN ERFGOED, 300 JAAR DAVID DE GORTER

Zutphen en David de Gorter: onlosmakelijk met elkaar verbonden

Hij was medicus, hoogleraar en lijfarts van keizerin Elisabeth van Rusland, maar zijn grootste specialiteit was botaniseren. Dit jaar is het driehonderd jaar geleden dat David de Gorter, grondlegger van de Nederlandse floristiek, werd geboren. De laatste vijf jaar van zijn leven woonde hij in Zutphen en schreef er onder meer de Flora Zutphanica. In tegenstelling tot plaats- en tijdgenoot Johannes Florentius Martinet kreeg De Gorter maar weinig erkenning in Zutphen.

David de Gorter wordt op 30 april 1717 geboren in Enkhuizen, als zoon van arts Johannes de Gorter Derkszoon en Susanna Davidsdochter van Bassen. David treedt al gauw in de voetsporen van zijn vader en promoveert in 1734, als 17-jarige jongen, tot doctor in de medicijnen. Samen met zijn vriend, de befaamde Zweedse botanicus Carolus Linnaeus, deelt hij de passie voor planten en samen trekken ze er veel op uit. Na enkele jaren in Amsterdam de medische praktijk te hebben uitgeoefend wordt David evenals zijn vader benoemd tot lector en vervolgens hoogleraar in de geneeskunde in Harderwijk. In 1745 verschijnt De Gorters eerste Flora: de Flora Gelro-Zutphanica met een

lijst van planten uit het gebied dat we tegenwoordig Gelderland noemen. Deze flora is het eerste resultaat van zijn omslag van medicus naar botanicus.

Lijfarts tsarina Elisabeth

In 1747 trouwt hij met Cornelia Bucerus en zeven jaar later, in 1754, neemt het leven van vader en zoon De Gorter een grote wending als ze tot lijfarts van tsarina Elisabeth van Rusland worden aangesteld. Ook in Rusland vindt David naast zijn beroep tijd om te botaniseren; hij publiceert er in 1761 de Flora

Ingrica. Na zeven jaar keert David terug en vestigt zich in Wijk bij Duurstede. Hier verschijnt in 1767 de eerste Nederlandse Flora van zijn hand, de Flora Belgica. Belgica was indertijd de Romeinse naam voor de Lage Landen (Nederland, België en wijde omtrek). In deze Flora gebruikt hij voor het eerst in Nederland de door Linnaeus in 1753 geïntroduceerde (en nu nog steeds gebruikte) binomiale naamgeving van soorten. In 1775 hertrouwt hij in Haarlem met Maria Elisabeth Schultz, boezemvriendin van de schrijfster Betje Wolff.

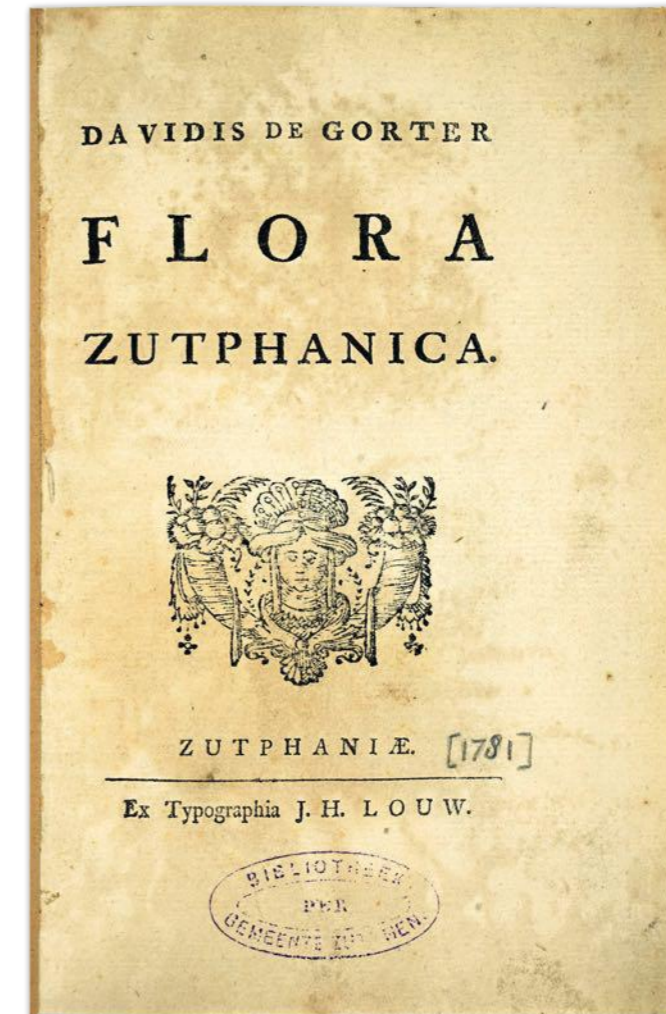
De Zutphense jaren

Drie jaar later, in 1778, vestigt De Gorter zich in Zutphen. Naast de rijke weelderige flora van de omgeving trekt hem waarschijnlijk de nabijheid van zijn vriend Willem Hendrik baron van Rouwenoot, heer van de Ulenpas, woonachtig bij Hoog-Keppel en groot liefhebber van planten. Mogelijk wordt David ook aangetrokken door de faam van de dominee Jan Floris Martinet, veelzijdig en geleerd schrijver van de Katechismus der Natuur, die hij als medelid kent van de Koninklijke Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen.

In 1781 publiceert David zijn vijfde en meest complete Flora van de noordelijke Nederlanden inclusief Zeeland: Flora VII Provinciarum (Flora der zeven Provinciën). De leden van de Zutphense Botanische Vereniging verzoeken De Gorter om een 'gids bij het botaniseren in de lieflijke omstreken van de stad.' En in datzelfde jaar publiceert De Gorter de Flora Zutphanica en draagt deze op aan de leden. Bijzonder is dat hij achter de Latijnse namen ook de namen toevoegt in de 'volkstaal', of zoals ze 'bekendstaan bij de plattelandsbevolking'. De Leer der Plantkunde die in 1782 verschijnt, is niet zoals gebruikelijk in die tijd in het Latijn, maar in het Nederlands. De Gorter draagt dit werk op aan 'de Magistraat der stad Zutphen'. Uit erkentelijkheid voor David en zijn opdracht ontvangt David het grootburgerschap van Zutphen en bovendien nog een bedrag van 150 gulden.

De laatste publicatie van zijn hand is de Catalogus Horti Ulenpassiani in 1783, een inventaris van Van Rouwenoots plantentuin en kassen. Nog datzelfde jaar overlijdt David de Gorter, op 3 april 1783, op 65-jarige leeftijd in het huis tussen de voormalige Molenbeekstraat (huidige Rozengracht en

Overwelving) en Gasthuisstraat, dat hij in 1781 had gekocht. Vijf dagen later wordt hij begraven in de Credokapel van de Walburgiskerk. Een steen met zijn naam is er nooit geweest. In de loop der jaren verdween zijn huis, werd zijn graf vergeten en de stad die hem eens als grootburger heeft geëerd, kende hem niet meer.

Wie was David de Gorter?

Gaust de Vries, voormalig wetenschappelijk hoofdmedewerker plantenveredeling aan de Wageningen Universiteit, gaf twee jaar geleden in eigen beheer een biografie uit: Leven en werk van David de Gorter, vader van de Nederlandse floristiek. In een gesprek vertelt hij: 'De Gorter was een bijbelgelovig man, een burger van goede komaf met een grote werklust, die vooral werd ingegeven door zijn passie voor de wilde flora. De Gorter was een pionier. Hij wilde bredere lagen bereiken dan alleen de collegae. Hij wilde dat meer mensen de betekenis van planten inzagen, ook om er zuinig op te zijn. Tabellen voor determinatie waren er nog niet. Hij moest zelf het wiel uitvinden; daarin heeft hij een enorme prestatie geleverd. Want, hoe leer je planten kennen als je geen Flora hebt? Met behulp van een groot netwerk van helpers heeft hij een vrij compleet overzicht van

de toenmalige Nederlandse flora samengesteld en in boekvorm uitgegeven.' Terecht kreeg hij van de latere floraliefhebbers de eretitel 'Vader van de Nederlandse floristiek'. Maar ook bracht zijn ijver hem veel onrust. Op zoek naar planten zwierf hij het liefst rond. Hij verhuisde wel zeker acht keer. Vooral in zijn laatste jaren in Zutphen moet hij rusteloos gebotaniseerd hebben.

1967: Tentoonstelling 'Flora Zutphanica'

Vijftig jaar geleden, in het 250e geboortjaar van De Gorter, waren zich twee mensen in Zutphen bewust van de betekenis van De Gorter voor Zutphen. Het waren stadsarchivaris en museumdirecteur van het Stedelijk Museum Zutphen drs. Tine Doornink-Hoogenraad, en Sijtze de Jong, van 1952 tot 1966 burgemeester van Zutphen. Hun interesse in De Gorter kwam als eerste tot uiting in de speciaal ter herdenking van de botanicus georganiseerde tentoonstelling 'Flora Zutphanica' met daaronder tussen haakjes: (De Gorter en Martinet) die in 1967 werd gehouden in het Stedelijk Museum van Zutphen. Een

tentoonstellingsgids is niet bewaard gebleven, maar uit de vele bruikleenverklaringen blijkt dat het een uitgebreide tentoonstelling was. Tijdens de openingstoespraak stelde De Jong de vraag aan het gemeentebestuur of de naam David de Gorter aan een plein, straat of laan in Zutphen zou kunnen worden verbonden: 'In tegenstelling tot Martinet die een school, singel en toren naar zich vernoemd had gekregen, had David de Gorter niets.'

David de Gorter gedenkteken

Ook zorgde Doornink ervoor dat er een herinneringsbord aan David de Gorter werd aangebracht op de plek waar hij begraven was in de kapel in de Walburgiskerk. 'Het was een tijdelijk bord, dat wachtte op een duurzaam monument,' schrijft ze in *IJssel & Berkel flora*. Helaas is dit er nooit gekomen. Tijdens de renovatie van de kapel in 1991-1992 verhuisde het bord naar de kelder en vijftienvintig jaar later, in 2016, belandde het na opruiming

van de kelder bij de huidige museumconservator Christiaan te Strake. In 1971 verscheen het boek: *IJssel & Berkel flora*, in het voetspoor van David de Gorter, wederom van Sijtze de Jong en Tine Doornink-Hoogenraad, met daarin een verdienstelijke levensschets van David de Gorter en fraai getekende wilde planten van de hand van burgemeester Sijtze de Jong.

David de Gorterpark

Het is eveneens aan oud-burgemeester Sijtze de Jong te danken dat op 13 april 1981 een eerste openbaar gebied benoemd wordt naar David de Gorter. De groenzoom, 'begrensd door de Bronsbergenweg (nu Laan naar Eme), de Harenbergweg, de afwatering van de vijver en de Vierakkerselaak' wordt aangewezen als David de Gorterpark. In 2009 ontstond op initiatief van de Stadspartij en een aantal enthousiaste inwoners het idee voor een ecologisch stadspark gelegen tussen de vijver (achter de Kaardebol) in het Waterkwartier tot de IJsseldijk (Park Helbergen). Hierbij werd het David de Gorterpark door de gemeente en de stichting schromelijk over het hoofd gezien. Na een naamsverkiezing vorig jaar, waarbij geen archiefonderzoek is gedaan naar de naamgeving van het gebied, is het op 6 juli 2016 uitgeroepen tot 'Emerpark'. Technisch gesproken zijn er nu twee namen voor één gebied. Momenteel zoekt de gemeente uit of de naamsverkiezing tot Emerpark rechtmatig was.

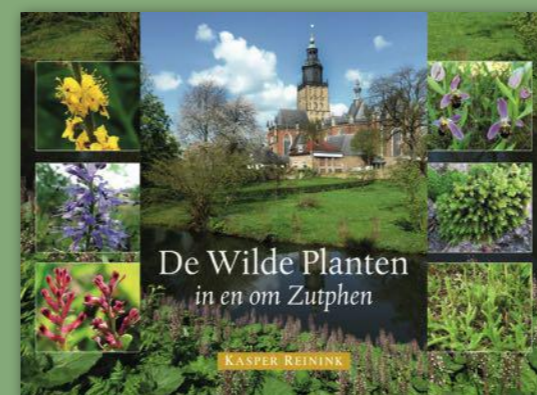

Rehabilitatie in Zutphen

Op initiatief van leden van het IVN (Vereniging voor natuureducatie en duurzaamheid) werd in 1996 in het David de Gorterpark een David de Gortepad ontwikkeld. Tijdens de feestelijke opening van het natuurpad op 7 september 1997 onthulde wethouder Yvonne van der Houwen-Lelieveld twee informatiepanelen bij Kinderboerderij de Schouw en de Kaardebol over het David de Gortepad.

Mede ter ere van het 300e David de Gorterjaar organiseerde het IVN op 8 oktober jongstleden een publiekswandeling over het geheel geactualiseerde natuurpad. Wethouder Coby Pennings nam de eerste nieuwe wandelfolder in ontvangst en onthulde het straatnaambord: David de Gortepad. Hiermee is een begin gemaakt met de rehabilitatie van David de Gorter in Zutphen. Want dankzij inspanning van inwoners en ambtenaren krijgt David de Gorters naamloze graf in de Walburgiskerk nu ook eindelijk een monument. Vijftig jaar na het eerste initiatief in 1967 gaat de gemeente dit alsnog realiseren. Bij het opmaken van deze Zutphense Pracht is de onthullingsdatum nog niet bekend. De intentie is om de gedenksteen nog in dit jubileumjaar te onthullen.

Door: Alize Hillebrink
Met dank aan: Guust de Vries

DE WILDE PLANTEN IN EN OM ZUTPHEN

Meer dan 230 jaar na het uitkomen van de *Flora Zutphanica* van David de Gorter stelde Kasper Reinink zich de vraag welke wilde planten er nú in en om Zutphen groeien. Meer dan vijftien jaar inventariseerde hij de stad Zutphen en omgeving en bracht alle wilde planten minutieus in kaart. Zijn bevindingen bracht hij samen in een omvangrijk boek met kleurrijke foto's: *De Wilde Planten in en om Zutphen*.

Met het boek 'De Wilde Planten in en om Zutphen' is voor het eerst een volledig overzicht gegeven van alle voorkomende wilde planten en mossen in en om Zutphen. In zijn boek noteert Reinink meer dan duizend planten en 275 mossoorten. Dat is aanzienlijk meer dan de 495 soorten planten en 22 soorten mossen in De Gorters *Flora Zutphanica*. Ook maakt Reinink een winst-en-verlies-rekening op door te laten zien welke grote veranderingen zich in ruim 230 jaar in de wilde plantengroei in onze omgeving hebben voorgedaan. 'Mede door klimaatverandering, verdere intensivering van het agrarisch landgebruik en urbanisatie zullen in de toekomst meer kritische soorten verdwijnen en meer 'warmteminnende' en ruderaal soorten zich vestigen,' voorspelt Reinink.

Het boek *De Wilde Planten in en om Zutphen* is verkrijgbaar bij de regionale boekhandels.

LUIJENDIJK
HOVENIERS

www.luijendijk-hoveniers.nl

TERLAK

De schilders met een glimlach

telefoon 0575 515831
internet www.terlak.nl

- Schilderwerk
- Beglazing
- Wandafwerking
- Spuitwerk
- Verhuur materialen